

PARTİ DEVLETİ ANLAYIŞLI YÖNETİM ÖRNEĞİ; RECEP PEKER VE CHP GENEL SEKRETERLİĞİ*

*Mehmet ÇEVİK***

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında bürokratik ve patriyarkal yapının ortak özelliklerinin dışında adeta bütünleştiği önemli bir siyasal makam ve kişi vardır. O makam; Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, o kişi ise; Recep Peker'dir.

Recep Peker 1931-1936 yıllarında Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği görevini yürüttü. Bu süre içerisinde aynı zamanda Kütahya Milletvekili'dir. Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde, hiçbir parti genel sekreteri, Peker kadar muktedir olmamıştır. Bunu, tek parti döneminin özelliği olarak izah edemeyiz. Çünkü Recep Peker'den önceki ve sonraki zamanlarda hiç bir genel sekreter O'nun kadar etkin ve yetkin olmamıştır. Bu yüzdendir ki, bu yıllarda Türkiye'nin idaresinde Mustafa Kemal ve İsmet İnönü'den sonra üçüncü adam olarak Recep Peker gösterilmektedir.

"Türkiye Cumhuriyeti bir parti devletidir" düşüncesinde olan Peker, Genel Sekreterlik görevi boyunca çoğu zaman bir bakanlık ve hatta bakanlıklar üstü bir icra makamı anlayışını sürdürmüştür. Zaman içerisinde toplum da, o dönem parti sekreterliğini her derde deva olacak makam şeklinde görmeye başlamıştır. İncelediğimiz yüzlerce vatandaş mektubunda bu anlayışın hâkim olduğunu görmekteyiz. İncelediğimiz dönemde de Genel Sekreterliğe yapılan her başvurunun ve yazılan her mektubun titizlikle incelendiğini, gereği için mutlaka bir işlem yapıldığını ve çoğunlukla kişiye dönüş yapıldığını tespit ettik. Söz konusu yazılarda tayin, terfi, maddi yardım ve iş isteklerinin yanı sıra şikâyet ve hatta idareye iftira ve gammazlamalar da vardır. Fakat bütün bunların titizlikle incelendiğini, başka kaynaklardan da bilgi edinilerek ona göre işlem tesis edildiğini görmekteyiz.

Gözden kaçırılmaması gereken önemli husus, tesir ve talep edilen işlemlerde hukuk ve adalet karinesinin elden bırakılmamasına gayret edilmiş olmasıdır.

Hukuka, adil idareye ve kanuna güvenmek modern çağdaki devlet idaresini güçlendirdiği gibi, bireysel öz güveni de öne çıkarır. Sözünü ettiğimiz dönemde halk, Parti Başkanlığı'nı ve Genel Sekreterliği'ni bir hak arama ve hakkın teslim edileceği merkezler olarak görmektedir. Bütün bu durum, şüphesiz vatandaşın devlete olan güvenini ve bağlılığını arttırmaya yol açmıştır. Ayrıca bu husus henüz kurumsallaşma sürecinde olan o günün Türkiye'si için de önem ve

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Doç. Dr. Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü, El-mek: mcevik@firat.edu.tr

anlam taşımaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki, parti kurumlarının devlet kurumlarında etkinliği Türk siyasal hayatında olumsuz anlayışların derinleşmesinde ve süreklileşmesinde de etkili olmuştur. Bu durum, Türkiye’de vatandaşların her işini siyaset kurumu yoluyla halledebileceği inancını ve geleneğini de oluşturmuştur. Bir başka yönüyle, sonraki zamanlarda, çok partili dönemde partilerin propagandalarında kişilere, guruplara, mahallelere, köylere yönelik küçük ölçekli vaatler öne çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, CHF, İktidar, Recep Peker, Tek Parti, Genel Sekreterlik.

AN INSTANCE OF PARTY STATE REGIME; RECEP PEKER AND THE OFFICE OF SECRETARY GENERAL OF REPUBLICAN PEOPLE'S PARTY

ABSTRACT

In the first years of Republic of Turkey, there was a significant political office and person that bureaucratic and patriarchal structure became integrated. The office was secretary general and the person was Recep Peker.

Recep Peker served as secretary general of Republican Peoples Party between the years 1931-1936. He was the Kütahya parliamentarian at the same time. In the history of Republic of Turkey no one has been competent as a secretary general as Recep Peker. We cannot explain this situation as a characteristic of one-party period. Because no one before and after him has been active and competent. Because of this reason Recep Peker was shown as the third person after Mustafa Kemal and İsmet İnönü in these years.

Peker, who had the thought “Republic of Turkey is a party state, carried out his duty with the understanding that as a ministry and even more superior than ministry. In time society has started to see this office as a cure-all. We can see this situation in the citizen letters. We confirmed that every request and every letter to the secretary general was examined meticulously and mostly it was returned to whom it may concern. In the aforesaid writings there were complaints, slander and delation to the administration besides the requests of assignment, advancement and financial aid. We see that all of these were examined meticulously and they get information from other sources and took action for the case.

The significant point that should not be overlooked is, in the requested matters law and justice was never ignored.

To trust in law, fair administration and justice features individual self-confidence as well as the state administration in the modern period. The public sees the party presidency and secretary general as a place to claim right and give justice in the mentioned period. This situation caused to increase the public’s trust to the government. This condition is also essential for that time Turkey that in the period of

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

institutionalization. However it is certain that the efficiency of parties on the state departments caused to increase of negative understandings. This condition resulted in the understanding and impression that people can solve all of the problems by political corporations. Also, in the multi-party period, this situation caused to appearance of trivial promises to the people, groups, neighborhoods and villages in the propagandas of the parties.

Key Words: Turkey, CHF, Power, Recep Peker, One Party, General Secretary.

Giriş

Max Weber'e göre bürokratik ve patriyarkal yapılar, birçok bakımdan zıt olmakla birlikte önemli ortak özellikleri de vardır. Günlük rutinin dışına taşan her türlü talebin karşılanması kural olarak tümüyle türdeşlikten uzak, başka bir deyişle karizmatik temele dayanır¹. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında bürokratik ve patriyarkal yapının ortak özelliklerinin dışında adeta bütünleştiği önemli bir siyasal makam ve kişi vardır. Bu makam Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği ve kişi ise Recep Peker'dir.

Recep Peker 1931- 1936 yıllarında Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği görevini yürüttü. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, hiçbir parti genel sekreteri Peker kadar muktedir olmamıştır. Bunu tek partili dönemin özelliği diye de izah edemeyiz. Zira Recep Peker'den önceki ve sonraki zamanlarda Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterleri O'nun kadar etkin ve yetkin olamamıştır. Bu yüzdendir ki pek çok tarihçi, Recep Peker'in o dönemde Mustafa Kemal ve İsmet İnönü'den sonraki üçüncü adam olduğu konusunda hemfikiridir.

Parti Devleti Anlayışlı Yönetim

Siyasi ve bürokratik gücünü şahsi karizmasıyla da birleştiren Recep Peker, Genel Sekreterliği süresince zaman zaman icranın başındaki kişi gibi davranmıştır. Parti kurultayında açıkça *Türkiye Cumhuriyeti bir parti devletidir* diyen Peker'in, genel sekreterlik makamını bir icra kurumu olarak idare etmesi pek de yadırganacak bir durum değildir. Hal böyle olunca, hemen her işini tavassutla halletme alışkanlığı olan toplum da, o dönem Parti Genel Sekreterliği'ni her derde çare olan makam olarak görmeye başlamıştır. *Hemen her konuda başvurulacak, yardım ve tavassut talep edilecek yer Parti Genel Sekreterliğidir* fikri döneme hâkim olmuştur. İncelediğimiz yüzlerce vatandaşı mektubu bu ifademizi kanıtlamaktadır.

İncelediğimiz dönemde Genel Sekreterliğe yapılan her başvurunun ve yazılan her mektubun değerlendirildiğini, titizlikle incelendiğini, gereği için mutlaka bir adım atıldığını tespit ettik. Söz konusu yazılarda tayin, terfi, maddi yardım ve iş isteklerinin yanı sıra şikâyet ve hatta idareyi yanıltmaya yönelik iftira ve gammazlamalar da vardır. Fakat bütün bunların titizlikle incelenmeden hüküm verilmemesine dikkat edildiğini görmekteyiz.

Mesela; İçişleri Bakanlığı'ndan, Bafra Kaymakamlığı'ndan alınan bilgiye dayanarak, Genel Sekreterliğe gönderilen 22. 04. 1934 tarihli bir yazıda, halen Bafra Kazası Halk Fırkası Başkanı olan Holay Köyü'nden İmamoğulları'ndan Hüseyin oğlu Mustafa Efendi'nin, hükümet aleyhinde çalışan şüpheli bir şahıs olduğu bilgisi verilir². Bu bilgiyi teyit etmek isteyen Genel Sekreterlik, Antalya Milletvekili Dr. Nazifi Şerif'i görevlendirerek, söz konusu şahıs hakkında bilgi

¹ Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1978, s. 217.

² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon No:490 100 – Kutu No: 530 – Dosya No:2126 – Sıra No:2.

toplamasını istemiştir³. Aynı zamanda Partinin Samsun İl Başkanı olan Dr. Nazifi Şerif, yaptığı araştırmayı ve kendi kanaatini 9 Mayıs 1934 tarihli gizli yazısıyla Genel Sekreter'e ulaştırır. Buna göre; adı geçen Kolaylı Mustafa'nın, iki sene önce yapılan kongrede ittifakla ilçe başkanlığına seçilmiş, hükümet aleyhine değil aksine hükümet lehine çalışan, halkevi ve parti işlerinde başarılı, partili arkadaşları arasında ahengi temin eden bir kişi olduğu, hakkındaki olumsuz ifadelerin daha önce Serbest Cumhuriyet Fırkası'na katılmış olduğundan kaynaklandığı tespit edilmiştir⁴. Bunun üzerine, oluşan olumsuz bilgilendirmeyi yok sayması için, Genel Sekreterlik edindiği bu malumatı, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Bey'e yazdığı 20 Mayıs 1934 tarihli yazısıyla paylaşmıştır⁵. Anlaşılan şudur ki mahalli ve şahsi çekememezlik ve ihtiraslarla kişiler gözden düşürülmeye çalışılsa da Genel Sekreterliği'n hassas tavrıyla bu durum önlenmiştir.

Benzer bir olay da Bursa'da yaşanmıştır. Bursa'da Maliye Varidat Tetkik Memuru olarak çalışan Naci Bey, Defterdar ile olan anlaşmazlığı yüzünden başka yere tayin edilmiştir. Halk Partisi Başkanlığı'na başvuran Naci Bey ile ilgili Genel Sekreterliğe şu bilgi ve talep yazısı gönderilmiştir:

“Merkez Maliye Varidat Tetkik Memuru Naci Bey'in ahiren maruz kaldığı tebdili memuriyet dolayısıyla bize vaki müracaatı nazarı dikkate alınmaya şayan görülerek makam-ı alilerine arza zaruret hâsıl olmuştur. Mumaileyh Bursa'da gerek vazifevi cepheden ve gerekse şahsi karakter bakımından tamamen şayanı itimat ve bütün faaliyetlerini vazife ve Devlet menfaatinin azami surette vikaye ve müdafaasına hasretmiş bir memurdur. Tamamen hakikat ve herhangi bir mübalağa ve himayeden münezzeh olan arz ettiğim bu zatın, Defterdarlığın herhangi hususi veya resmi bir teşebbüsü ile ve yalnız şahsi işbirarın hâkim bulunduğu muhakkak bulunan bir anlaşmazlık yüzünden bu teptile tabi tutulması bu gibi memureynin selameti faaliyetini bozacak kadar müessirdir. Aldığı vazifede azami dürüst ve faaliyetinden başka kusuru bulunmadığına kani bulunduğumuz yerine ipkası için icap eden himaye ve teşebbüse layık bulunduğuna itimat buyurmanızı ve bu tahvilin tashihi ile vazifesinde devamının temini, emsalini de takviye edecek çok yerinde bir himaye olduğunu arzeder ve Maliye Vekâleti nezdinde kıymetli müzaheretinizin lütuf buyurulmasını istirham ederek ellerinizden öperim...⁶.

Görüldüğü gibi Genel Sekreterlik'ten taşra teşkilatlarına kadar Türkiye Cumhuriyeti bir Parti Devletidir şiarı üzerine idare anlayışı hâkimdir. Ancak gözden kaçırılmaması gereken önemli husus, tesis ve talep edilen işlerde hukuk ve adalet karinesi elden bırakılmamaktadır.

Hukuka, adil idareye ve kanuna güvenmek modern çağdaki devlet idarelerini güçlendirdiği gibi bireysel özgüveni de öne çıkarır. Sözü ettiğimiz dönemde vatandaş parti başkanlığı ve Genel Sekreterliği, bir hak arama ve hakkın teslim edileceği merciler olarak görmektedir. Aşağıda bahsedeceğimiz iki olay bu konuda önemli örneklerdendir.

Binbaşı rütbesiyle askerlikten emekli olduktan sonra Niğde Vilayeti Nafia Başmühendisi olarak çalışan Hamit Cezmi Bey, Vali Ali Sakip Bey ile aralarının bozulması sebebiyle işten el çektilir. Hamit Cezmi Bey, bakanlığa yazdığı mektubunda bunu şöyle açıklamaktadır:

Esbak Nafia Vekili Recep Bey zamanında başmühendislerle tamamen tebliğ olunan mahrem bir emirde (şayet valiler yol mükellefiyeti kanununun ruh ve mefadına mugayir hareket ederlerse) bila afei zaman hemen doğrudan doğruya vekâlete bildirilmesi emir olunmuş idi. Bendeniz de Vali Ali Sakip Bey'in kanun ahkâm-ı sarihasına mugayir verdiği keyfi emirleri hem kanun-i esasimizin 94. maddesine ve hem de Recep Bey zamanında verilen emre istinaden icrada teehhür ederek bu husustaki muameleli evrakı ayrıca bir tahriratla Vekâlet-i Aliyelerine arz ve takdim eyledim.

³ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 530 – Dosya No:2126 – Sıra No:2.

⁴ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 530 – Dosya No:2126 – Sıra No:2.

⁵ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 530 – Dosya No:2126 – Sıra No:2.

⁶ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 530 – Dosya No:2126 – Sıra No:2.

Vekâlet-i Aliyeleri herhalde vali mumaileyhi muahaza ve tenkit etmiş olacak ki bir gün vali bendenize “sen beni vekâlete şikâyet etmişsin, vekâlete şikâyetin ne demek olduğunu ben sana gösteririm, şimdiden sonra görüşürüz” dedi. Nafia Vekâleti kendi işlemlerinin yanı sıra durumun Genel Sekreterliğe de ayrıca delaletlerini temin için bildirmiştir⁷.

Benzer bir diğer olay da İzmir’de yaşanmıştır. İzmir Ödemiş Zafer Mektebi Başöğretmeni Sami Bey, dengesiz ve seçiyeye düşük olduğu iddialarıyla Maarif Vekâletine şikâyet edilmiştir. Aynı zamanda Ödemiş Muallimler Birliği Başkanı da olan Sami Bey, hakkındaki şikâyet Maarif Vekâleti tarafından Genel Sekreterliğe intikal ettirilmiştir. Bunun üzerine Genel Sekreterlik, Maarif Vekâleti’nden vekâlet müfettişleri tarafından bir tahkikat yapılmasını istemiştir. Yapılan tahkikat, Genel Sekreterliğe şu yazıyla bildirilmiştir:

Recep Peker

C.H.P. Kâtibi Umumisi ve Kütahya Mebusu

Ankara

5/ 11/ 1933 tarih ve 49316 sayılı tezkereye zeyildir.

Seciye zeyil olduğu ve bu yüzden halkı incittiği iddia olunan Ödemiş Zafer Mektebi Başmuallimi Sami Bey hakkında vekâletimiz müfettişliğinden alınan tezkerenin bir sureti ekli olarak takdim kılınmıştır. Mütalaasından da anlaşılacağı üzere bu muallim hakkında yazılan şeylerin tahakkuk etmediğini saygılarımla arz eylerim efendim.

Maarif Vekili⁸

Yukarıdakilere ilave edilebilecek benzer iki örnek aşağıda verilmiştir. Bunlardan birincisi Çankırı’da avukatlık yapan Bekir Sıtkı Efendi’nin Çankırı Hazine Avukatlığına atanması söz konusu olunca, söz konusu kişi, parti aleyhinde faaliyet gösteriyor diye şikâyet edilir. Genel Sekreterlik’in tahkikat isteği üzerine bu araştırma yapılır. Sonuç şöyledir: *Avukat Bekir Sıtkı Bey, Fırkaya mensup olmamakla birlikte dürüst bir vatandaştır⁹, şikâyetin asıl sebebi ise şahsi çekememezliktir.*

İkinci örnek de Antalya Akseki’de yaşanmıştır. Akseki’de Cumhuriyet Halk Fırkası Reisliği’ne dilekçeyle başvuran Ali Cemil Efendi’nin Milli Mücadele zamanında Delibaş İsyanı’na katıldığını ve hatta bu isyanın liderlerinden olduğunu, dava vekilliği için Akseki’ye gelip gittiğini ve halk arasında muhalif propagandalar yapabileceği ihtimaline karşılık dava vekilliği ruhsatının iptalini şu sözlerle talep etmektedir:

... Akseki’ye gelmesi ve Akseki’de bulunması müzmer menfa ruhunun halka aşılacak ihtimalattan dava vekâletinin bu zamiriyyeye alet etmek vesileden uzak olamayacağından ahvali sabıkasının ve mahkumiyetinin yegane şahidi Antalya İstiklal Mahkemesi ve hapishane kaydıyla müsbet. Bununla beraber şuhudü şahsiyeden mesuk zatlardan Marulyalı Hacı Bektaş ve Mehmet Efendi’den tahkik buyurulması şahadetlerini ketim edemez şu sıtkı ifadem cümlece müsellemler bu gibi vatani tehlikeye vardırان bir fiil ile mahkûm olmak gibi sui halile iştihar eden muma ileyhın vekaleti kanuna muhalif olmagla halk fırkası celilesinin selameti mülk millet namına olan prensibine de muhalif olduğundan muma ileyhın yedinde bulunan ruhsatnamesinin geriye alınmak suretiyle vekaletten meninin selameti vatanın ve kanun ahkâmının husnû muhafazasına delaletinizi ihbar ederim¹⁰.

⁷ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 530 – Dosya No:2126 – Sıra No:2.

⁸ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 530 – Dosya No:2126 – Sıra No:2.

⁹ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 530 – Dosya No:2126 – Sıra No:2.

¹⁰ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 530 – Dosya No:2126 – Sıra No:2.

İhbarı bir üst yazıyla Genel Sekreterliğe gönderen Akseki Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi, kendisinin de aynı düşünceleri paylaştığını ilave etmiştir. Buna rağmen genel sekreterlik, Antalya Valiliği ve Antalya Vilayet İdare Heyeti Reisliği'nden bilgi istemiştir. İncelemeler sonucu genel sekreterliğe verilen bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Cumhuriyet Halk Fırkası İdare Hey'eti Riyasetine

3/ 12/ 932 gün ve 221 sayılı tezkerenize karşılıktır. Muhaliif efkârını halka telkin etmesi ihtimalinden ve müsaade hilafına olarak Akseki'de dava vekilliği yaptığından bahisle hakkında kaza idare hey'eti riyasetinden umum kâtipliğe yazıldığı bildirilen İbradılı Kadı Ahmet Niyazi oğlu Ali Cemil Efendi; Kökez (Serik) nahiyesi müdürlüğünden infisal ettikten sonra ailesiyle birlikte İbradı'ya giderek Deli baş isyanına iştirakle asilerin reisliğini deruhte etmiş ve Demirci Mehmet Efe'nin vürudiyle asilerin dağılması üzerine muma ileyh fırar etmek istemişse de ele geçmiş ve İstiklal Mahkemesi'nce 10 seneye mahkûm edilip cezasının bir kısmını çektikten sonra afdan bil' istifade tahliye edilerek askere sevk edilmiş ve istiklal harbinin hitamını müteakip terhisen Serik Kazası'na gelip dava vekilliği yapmak üzere Adliye Vekaleti'nden istihsal eylediği me' zuniyetle bir müddet Manavgat ve Serik Kazaları'nda icrayı vekalet ettiği ve ahiren Akseki'ye giderek yine icrayı vekalet başlamıştır. Mumaileyh baro olamayan her yerde vekâlet yapmak hakkını haiz bulunduğu Müddei Umumiliğin beyanatından anlaşılmış ve halen Akseki ve evvelce Serik Kazaları'yla ceryan eden muhaberelede bir sui hali meşhut olmadığı bildirilmiştir ef.

Vali N. Fuat¹¹

C. H. Fırkası Umumi Kâtipliği huzuru aliyesine

ANKARA

9/ 11/ 932 tarihli 2/ 375 sayılı emirleri ile gönderilen Akseki İdare hey'eti riyasetinin mektubu üzerine keyfiyeti Vilayet makamından tahkik ettirdik. Aldığımız cevabı tezkerenin musaddak suretini ilişik olarak arz ediyorum. Mumaileyh Cemil Efendi hakkında haricen yaptığımız tahkikatta vilayet iş' arını teyit etmektedir. Cemil efendinin eski bozuk ahvaline rağmen halen menfi sahada faal bir vaziyeti görülmemiştir. İfa muktazası için saygı ve tazimlerimi teyid eylerim ef.

Vilayet İdare Hey'eti Reisi¹²

Bu bilgiler üzerine, Ali Cemil Efendi hakkında herhangi bir işlem yapılmamıştır. Görülüyor ki icranın gücünü kullanan ve yerelde partiyi idare üzerinde müessir kılan genel sekreterlik, meselelere mümkün olduğu kadar hakkaniyetle ve hassasiyetle yaklaşmaktadır.

Aşağıda vereceğimiz örneklerle parti idaresinin hemen her konuda devlet idaresiyle doğrudan ilgilendiği konusu daha iyi anlaşılacaktır.

Emet'te yaşayan emekli Müftü Osman Nuri Bey, bazı karışıklıklardan kaynaklanan, dersiâmlıktan doğan bir miktar maaş alacağından bahisle, konunun çözümü için Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'nden yardım ister. Konuyla ilgili yazışmalar zincirinin bazıları şöyledir:

Türkiye Cumhuriyeti Halk Fırkası Katip Umimisi Recep Bey Efendi Hazretlerine

C. 14/ 2/ 933 tarihli mektube.

Bizim maaş meselesi diyanet işleri reisliğinde olmayup üç seneden beri maliye vekâleti tasfiyei hesabat komisyonunda beklemekte idi. Takip üzerine bu kere tasfiye komisyonunda

¹¹ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

¹² BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

muntazam borçlar müdiriyetine ve oradan da bu hafta berayi tastik divanı muhesabata gönderildiği evrakı takip eden Ankara vilayet jandarma kumandanlığında baş paytar yazıcısı eşrafdan Emetli Ahmet Efendi tarafından bu gün bildiriliyor. Mumaileyh Ahmet Efendi'nin zati alilerine vereceği izahat üzerine üç seneden beri sürüncümede kalan mezkûr muamelenin divanı muhasebattan bir an evvel çıkarılmasına lutuf buyurulmasını diler ve ellerinizden öperiz efendim haziretleri.

Emet'te Sabık Müfti Osman Nuri¹³

Emet kazasında Dersamdan sabık Müftü Osman efendiye

Efendim;

Cumhuriyet Halk Fırkası Katibi Umumisi Recep beyefendiye

Emet sabık Müftisi Osman efendiye havale-namenin 5/ 7/ 931 tarih ve 576-12 Nolu te'diye emri içinde 12/ 11/ 31 tarihinde İstanbul muhasebe müdiriyetine gönderildiği maalihtiran olunur efendim.

Diyanet İşleri Reisi Rifat¹⁴

Rifat Efendi Hazretleri Diyanet İşleri Reisi

Emed Sabık Müftisi Osman efendiden aldığım bir mektupta henüz tediye edilmeyen ve 931 senesinde karşılığı mevcut olan matlubunun bir an evvel gönderilmesi için tavassutumu rica etmektedir. Lutfunuzu ve cevabınızı rica eder arzı hürrmet eylerim efendim. Mektubunuzu aldım, Diyanet işleri riyaseti nezdinde bulundum. Havalenamenin 5/ 7/931 676/12 ve tediye emrinin de 12/ 11/ 931 tarihinde İstanbul muhasebe Müdiriyetine gönderildiği anlaşılmıştır.

Arzederim Efendim¹⁵.

Osman Nuri Efendi

Sabık Müfti Emet Kazası

Emet

Maaş havalenamenizin İstanbul'a gönderilmiş olduğunu Diyanet işleri reisliğinden öğrendim. Arzı hürrmet ederim efendim.

C.H.F katibiumimisi Kütahya Meb'usu¹⁶

Osman Nuri Efendi

Sabık Müftü

Emet

Maaş havaleniz için Diyanet işleri Reisliği'nden size cevap yazılmıştır, efendim.

C.H.F Kâtibi umimisi Kütahya Meb'usu¹⁷

¹³ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

¹⁴ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

¹⁵ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

¹⁶ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

T.C.H. fırkası Kâtip Umimisi Recep Bey Efendi H. Muhterem Efendim

Diyanet işlerinden aradığımız havalenamenin İstanbul muhasebe müdüriyetine gönderildiğini bildiren 9/12/931 tarihli ve 3384 numaralı lütufnamenizi memnuniyetle aldım. Arz teşekkür eylerim Efendim.

Sabık Müftü¹⁸

Devlet kadrolarında iş sahibi olmak konusunda da parti genel sekreterliği doğrudan ilgili olmuş ve etkin rol üstlenmiştir. Fazla uzatmamak için bu konuda iki örnek vermekle yetineceğiz.

Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Kâtipliği Yüksek Huzuruna

25/1/1933 tarihli emri devletlerine C:

Efendim,

Sabık Kastamonu meb'usu Mehmet Bey'in oğlu Ahmet Lütfi bey hakkındaki emri Devletleri üzerine Kastamonu inhisarlar idaresi takip amirliğine inha ettirildiği ve evrakının 2/11/933 tarih ve 57/ 2354 sicil numarasıyla inhisarlar umum müdürlüğüne gönderildiğini arz ve sonsuz sevgi ve saygılarımın kabul buyurulmasını dilerim efendim. 3/ 11/ 1933

Kastamonu Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet İdare Heyeti Reisi¹⁹

İstanbul Vilayet İdare Heyeti Riyaseti aliyesine

Eyüp nahiyesinde mukayyet faal Fırka arkadaşlarımızdan İstanbul gümrüğü 860 numaralı muhafaza memuru Abdullah Saip Efendinin mezuniyetle memleketine gittiği esnada müstafi addedilerek nihayet verilmişti. Mumaileyhin bilahare vaki itirazı üzerine Devlet Şurası hususi heyetince bu husus taktik edilmiş ve müstafi addi keyfiyetinin ref'ine dair 21/1/932 tarih ve 31/1300 ve E.88 numaralı karar sureti kendisine tebliğ edilmekle beraber gümrükler umum müdürlüğüne ve gerekse inhisar vekaletine yine Şurayı Devletçe tebligat yapılmış olduğu halde mumaileyhin olan vazifesi iade olunmamıştır. Epey bir müddetten beri açıkta bulunarak başka bir yerden medarı maişeti olmayan bu çalışan Fırka arkadaşımızın daha ziyade mağduriyetine meydan verilmemesi için İnhisar Vekaleti ve Gümrükler umum müdürlüğü nezdinde Fırkamız cephesinden de teşebbüs ve iltimasta bulunulmasına delaleti Aliyelerine rica eder ve bu vesile ile de teyidi hörmet eylerim efendim.

Fatih kaza İ. H. Reisi Dr. Hikmet²⁰

C. H. F. Katibiumumiliğine

Teşkilatımıza mensup Abdullah Saip Efendi hakkında Fatih kaza reisimizden aldığımız mektup suretini leffen takdim ediyorum. Himayeye layık bir vaziyette bulunan mumaileyh hakkında dalalet lutfunu esirgememenizi rica ve hörmetlerimi teyit eylerim efendim.

C.H.F. İst. Vilayet İ. H. Reisi²¹

¹⁷ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

¹⁸ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

¹⁹ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 42 – Dosya No:175 – Sıra No:2.

²⁰ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

²¹ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

Muhterem Ali Rana Beyefendi Gümrük ve İnhisarlar Vekili

İstanbul gümrüğü muhafaza memurlarından 860'lı Abdullah Saip Efendi mezunen memleketine gittiği zaman müstafa addedildiği cihetle vazifesinden çıkarılmış ise de Şurayı Devletin 21.1.932 tarihli ve 31/1300 ve 88 esaslı kararile memuriyetine iadesi kararlaştırılmış ve şimdiye kadar vazifesine başlatılmamış olan mumaileyhin uzun zaman perişan bırakılmaması İstanbul vilayetindeki teşkilatımızın Reisi tarafından bildirilmektedir.

Nazarı Devletlerine arzeder, neticesini bildirmek lutfunda bulunmalarını rica ve hürmetlerimi takdim eylerim, Efendim.

C.H.F. Katibiumumisi V. Antalya Meb'usu²²

C. H. F. Katibi Umumiliğine

3/8/1932 tarih ve 2/2734 numaralı tezkereleri cevabıdır.

Abdullah Saip Efendinin "12" lira asli maaşla İstanbul Gümrüklerinde 158/162 numaralı muhafaza memurluğuna tayin edildiğini arz ve bilvesile hürmetlerimi teyit eylerim Efendim.

Gümrük ve İnhisarlar Vekili Ali Rana²³

C.H.F. İdare Heyeti Reisliğine

İSTANBUL

C. 4.5.932 tarihli ve 619 numaralı mektuba:

Abdullah Saip efendinin 12 lira asli maaşlı gümrük muhafaza memurluğuna tayin edildiği gümrük ve inhisarlar vekâletinden bildirilmiştir.

Hürmetler efendim.

C. H. F. Katibiumumisi N. Erzincan Meb'usu²⁴

Milletvekillerinin her türlü faaliyetleri ile beraber görevlendirildikleri veya bulundukları mahalde parti ile ilişkileri de doğal olarak genel sekreterlik tarafından sevk ve idare edilmektedir. Bunun için bir örnek vermek yeterli olacaktır.

C. H. F. Katibi Umumiliği Yüksek Huzuruna

Her mebusun bulunduğu yerdeki Fırkamız teşkilatına kaydedilmesi emir buyrulmuş olduğundan evime civar bulunan (Ankara- Anafartalar- Ahizafer ocağı) nda kaydım vardır. Oraya Fırka aidatını vermekte olduğumu arz eder, ona göre işaret buyrulmasını derin saygılarla dilerim Efendim.

Afyon Karahisar Mebusu İzzet Ulvi²⁵

Senelik iznini kullanacak olan Vali'nin bu konuda parti genel sekreterliğine bilgi vermesi idarede genel sekreterin ne derece muktedir olduğunu göstermesi bakımından ilginç bir örnektir.

²² BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

²³ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

²⁴ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 528 – Dosya No:2115 – Sıra No:1.

²⁵ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 43 – Dosya No:177 – Sıra No:1.

C. H. P Genel Sekreterliğine

Senelik mezuniyetlerime mahsuben iki aylık mezuniyetimi kullanmak üzere bugün vilayet merkezinden ayrılıyorum. Vilayet işlerini vekâleten mektupçu Nihat Torumtay'a bırakıyorum. Mezuniyetimin kısmi azamını Bursa'da geçirmek niyetindeyim.

Derin saygılarımı sunarım.

Bilecik Valisi²⁶

Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker'in sanat, kültür ve eğitim işleri ile de yakından ilgili olduğu ve hatta okullarda İnkılap Tarihi dersleri verdiğini biliyoruz. Cumhuriyet tarihinde, Türkiye'de okutulan ilk inkılap tarihi ders notlarının önemli bir kısmı da Recep Peker'e aittir²⁷.

Halk Fırkası Kâtibi Umumisi Muhteremî Recep Beyefendiye

Mektebimizde okunan yurt bilgisi, tarih ve coğrafya ilimlerinin mezuniyet imtihanları 15 Haziran 933 perşembe günü yapılacaktır.

Yüksek teveccühünüzün her zaman şükranı olan talebemin bu derslerdeki müktesibatını yakından görmek arzusunu geçen sene olduğu gibi esirgemeyeceğinizi bildiğimden o günü sabahleyin mektebimizi teşriflerle şereflendirmenizi rica eder ve hörmetlerimi takdim ederim efendim²⁸.

Görülüyor ki idare ile her alanda olduğu gibi eğitim faaliyetleri ile de yakından ilgilenen Recep Peker bizzat kurumlara giderek uygulamaları yerinde takip etmektedir.

Sonuç

Verdiğimiz örneklerde ele aldığımız konuyla ilgili anlaşılan şudur: Türkiye'de tek partili dönemde, Recep Peker'in görev yaptığı yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği doğrudan icracı bir bakanlık ve hatta bakanlıklar üstü bir kurum durumundadır. Otoritenin ve karizmanın birleşmesiyle bu güçlü kurum Recep Peker'in, dönemin önde gelen devlet adamlarından birisi olmasını sağlamıştır. Diğer yönüyle de Recep Peker'in idareciliği ve kişiliği, Genel Sekreterliği güçlü bir makam haline getirmiştir.

İncelediğimiz belgelerde, açıkça gördüğümüz bir başka husus da vatandaş işlerinde ve taleplerinde mümkün olduğunca doğru kararlar verilebilmesi için azami hassasiyetin gösterilmesidir. Bu durum şüphesiz vatandaşın devlete olan güvenini ve bağlılığını arttıracak önemli bir husustur. Bu husus henüz kurumsallaşma sürecinde olan, o günün Türkiye'si için de ayrı bir önem ve anlam taşımaktadır.

²⁶ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 43 – Dosya No:177 – Sıra No:11.

²⁷ Mahmut Esat Bozkurt- Recep Peker- Yusuf Kemal Tengirşenk, *1933 Yılında İstanbul Üniversitesi'nde Başlayan İlk İnkılap Tarihi Ders Notları*, (Hazırlayan: Oktay Aslanapa), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1977.

²⁸ BCA., Fon No:490 100 – Kutu No: 42 – Dosya No:175 – Sıra No:2.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Tetkik Eserler

BOZKURT, Mahmut Esat - Recep Peker- Yusuf Kemal Tengirşenk; *1933 Yılında İstanbul Üniversitesi'nde Başlayan İlk İnkılap Tarihi Ders Notları*, (Hazırlayan: Oktay Aslanapa), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1977.

WEBER, Max; *Sosyoloji Yazıları*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1978.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

